

Ujawnianie ryzyka podatkowego w raportach finansowych spółek publicznych

The disclosure of tax risk in the financial reports of public companies

AGNIESZKA WENCEL*

Streszczenie

Cel: Celem artykułu jest analiza zakresu i jakości ujawnianych w raportach finansowych informacji o ryzyku podatkowym. W związku z tak postawionym celem sformułowano następujące pytanie badawcze: W jakim zakresie i z jaką szczegółowością spółki giełdowe w Polsce ujawniają informacje o ryzyku podatkowym? Przesłanką do poruszenia tematyki ujawnień o ryzyku podatkowym były wprowadzone w ostatnich latach liczne zmiany regulacji fiskalnych, mające na celu uszczelnienie systemu podatkowego. W powszechnej ocenie przedsiębiorców konstrukcja i treść nowych przepisów są niejednoznaczne, budzą wiele wątpliwości, nakładają na podatników obowiązek raportowania szczegółowych informacji do organów skarbowych, co w powiązaniu z wprowadzeniem dodatkowych sankcji karnych skarbowych prowadzi do zwiększenia ryzyka podatkowego.

Metodyka/podejście badawcze: Do realizacji założonego celu zastosowano studia literaturowe, analizę aktów prawnych oraz przeprowadzono jakościowe badania empiryczne treści raportów finansowych z wykorzystaniem autorskiej propozycji uproszczonego indeksu ujawnień.

Wyniki: Wyniki badania wskazują na duże dysproporcje między spółkami w zakresie ujawnianych informacji, brak spójności między różnymi aspektami ujawnień. Niepokoi również fakt, że dopiero przeprowadzone kontrole skarbowe przyczyniają się do zwrócenia uwagi na ten obszar ryzyka działalności.

Oryginalność/wartość: Zagadnienie ujawniania ryzyka podatkowego nie było jak dotąd przedmiotem analiz polskich badaczy i w tym zakresie niniejszy artykuł wypełnia lukę badawczą. Wyniki badań poszerzają dotychczasową wiedzę o ujawnieniach informacji w raportach finansowych oraz mają znaczenie praktyczne zarówno dla samych spółek, jak i ich interesariuszy.

Słowa kluczowe: ryzyko podatkowe, ujawnianie ryzyka, raporty finansowe, system podatkowy, kontrola podatkowa, rezerwy na ryzyko podatkowe.

Abstract

Purpose: The purpose of the article is to analyze the scope and quality of tax risk disclosures in financial reports. With this objective, the following research question was formulated:

* Dr Agnieszka Wencel, Katedra Rachunkowości, Wydział Zarządzania, Uniwersytet Łódzki, <https://orcid.org/0000-0002-8024-0762>, agnieszka.wencel@uni.lodz.pl

In what areas and in what detail do listed companies in Poland disclose information about tax risk? The subject of tax risk disclosures was raised due to numerous changes to fiscal regulations introduced in recent years aimed at tightening the tax system. In the common opinion of entrepreneurs, the structure and content of the new regulations are ambiguous, raise many doubts, and impose on taxpayers a wide scope of reporting to tax authorities. In conjunction with the imposition of additional penal and fiscal sanctions, it leads to an increase in tax risk.

Methodology/approach: A literature review was conducted, and legal acts were analyzed. Also, qualitative empirical research of the content of financial reports was carried out using the original simplified disclosure index.

Findings: The results of the survey indicate large disproportions between companies in the scope of disclosed information, and the lack of consistency between various aspects of disclosures. It is also disturbing that the only conducted fiscal inspections help draw attention to this area of business risk.

Originality/value: The issue of tax risk disclosure has not been analyzed by Polish researchers so far; thus, this article fills a research gap. The results of the research expand the existing knowledge about disclosures in financial reports. They are also of practical importance both for the companies and their stakeholders.

Keywords: tax risk, risk disclosure, financing reports, tax system, tax audit (inspection), provisions for tax risk.

Wprowadzenie

W ostatnich latach regulacje podatkowe w polskim systemie prawnym podlegały niezwykle dynamicznym zmianom, często skutkującym coraz większą złożonością i represyjnością. Zmiany te w szczególności dotyczyły podatku dochodowego od osób prawnych oraz podatku VAT¹. Do kluczowych zmian w regulacjach podatkowych należały wprowadzenie generalnej klauzuli obejścia prawa podatkowego (GAAR – *General Anti-Avoidance Rule*) i związany z nim obowiązek raportowania schematów podatkowych, zmiany w regulacjach dotyczących dokumentacji cen transferowych, zwiększenie sankcji w podatku VAT, nowelizacje Kodeksu karnego skarbowego. Co istotne, wprowadzone zmiany dotknęły ogół przedsiębiorców, niezależnie od branży, w której działają. Można domniemywać, że znaczące zmiany, które zaszły w otoczeniu prawopodatkowym przedsiębiorstw spowodują dostrzegalny przez firmy wzrost ryzyka prowadzenia działalności, który przełoży się na odpowiednie ujawnienia w sprawozdaniu finansowym. Jak wykazały przeprowadzone dotąd badania (np. Filzen i in., 2016; Hope i in., 2016), szczegółowe i przejrzyste informacje o ryzyku i ich zmianach są oczekiwane przez inwestorów. Takie rezultaty badań były spodziewane i wpisują się koncepcję teorii agencji.

Celem niniejszego artykułu jest zatem dokonanie analizy zakresu i jakości ujawnianych w raportach finansowych informacji o ryzyku podatkowym. W związku

¹ W niniejszym artykule pominięto kwestie związane z tzw. „Polskim ładem”, który ulega ciągłej transformacji, zaś ewentualne skutki podatkowe zostaną odzwierciedlone po raz pierwszy w rocznym sprawozdaniu finansowym sporządzonym za 2022 r.

z tak postawionym celem sformułowano następujące pytanie badawcze: W jakim zakresie i z jaką szczegółowością spółki giełdowe w Polsce ujawniają informacje o ryzyku podatkowym?

Do realizacji celu wykorzystano metodę studiów literaturowych oraz aktów prawnych, przeprowadzono jakościowe badania empiryczne treści raportów finansowych za 2020 rok. Podmioty poddane badaniu to wybrane celowo spółki giełdowe notowane na Giełdzie Papierów Wartościowych (GPW) w Warszawie, które powinny zapewnić wysoką jakość ujawnień szerokiemu gronu interesariuszy. Porównywalność w ocenie jakości ujawnień osiągnięto dzięki zastosowaniu oryginalnej – autorskiej punktowej metody oceny ujawnień.

1. Ryzyko jako obszar ujawnień w sprawozdaniu finansowym – przegląd literatury przedmiotu

Przedmiotem dotychczasowych badań było przede wszystkim raportowanie ogółu ryzyka prowadzonej działalności, bez szczególnego wyodrębnienia ryzyka podatkowego. Znaczący wzrost zainteresowania badaczy tą tematyką można zauważyć począwszy od lat 2007–2008. W latach kolejnych następował wzrost liczby artykułów naukowych dotyczących raportowania ryzyka z wyraźnym wzrostem ich liczebności w latach 2017–2020.

Okres, w którym nastąpił wzrost zainteresowania tematyką raportowania ryzyka, nie jest przypadkowy. Kryzys finansowy, który rozpoczął się w 2007 roku na amerykańskim rynku kredytów hipotecznych, w kolejnych latach doprowadził do ogólnoswiatowego kryzysu ekonomicznego (Urbanek, 2010, s. 1). Różne grupy interesariuszy wezwały wówczas organy regulacyjne do podjęcia działań w celu zapewnienia użytkownikom sprawozdań finansowych ochrony przed istotnymi poziomami asymetrii informacji (Elshandidy i in., 2018). Szczególnej weryfikacji poddane wówczas zostały standardy funkcjonowania mechanizmów *corporate governance*, których słabości uznano za jedną z najistotniejszych przyczyn kumulacji nadmiernego ryzyka w systemie finansowym w okresie poprzedzającym kryzys (Marcinkowska, 2012, s. 44). Z uwagi na to, że głównym celem stosowania zasad ładu korporacyjnego jest umacnianie transparentności w biznesie oraz poprawa jakości komunikacji z inwestorami, informacje o zidentyfikowanych zagrożeniach oraz sposób ich ograniczenia powinny być odpowiednio relacjonowane w raportach finansowych. Kryzys w latach 2007–2008 sprawił, że kwestia raportowania ryzyka znalazła się na czele porządku dziennego organów regulacyjnych i większość wytycznych oraz wymogów dotyczących tego obszaru opracowano po tym okresie (np. IFRS 7, 2008; ICAEW, 2011; FSB, 2012). Zwiększona liczba opracowań naukowych dotyczących informowania inwestorów o ryzyku przypada na lata 2017–2020, co można wiązać ze zmianami legislacyjnymi wprowadzonymi przez Unię Europejską. W krajach UE zasadniczą zmianą w raportowaniu ryzyka było bowiem wprowadzenie w 2014 roku dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady nr 95 zmieniającej istotnie zasady i zakres ujawniania informacji niefinansowych

(Dyrektywa UE, 2014). Regulacje te były sukcesywnie wdrażane w poszczególnych krajach Unii, w tym w Polsce (Karmańska, Łada, 2019, s. 39–61).

Złożoność zagadnienia i kontrowersje związane z praktyką w zakresie raportowania ryzyka, a także same regulacje odnoszące się do tego zagadnienia, odegrały główną rolę w pojawieniu się obszernej i rosnącej literatury z tego zakresu. Za jedne z pierwszych badań nad ujawnieniem ryzyka przeprowadzonych w XXI wieku uznaje się prace J.F. Solomon i jej współpracowników (2000). Wyniki tych badań podkreśliły znaczenie ładu korporacyjnego w identyfikowaniu i zarządzaniu ryzykiem działalności. Badanie wykazało, że brytyjscy inwestorzy instytucjonalni polegają na raportach przedsiębiorstw jako kluczowym źródle informacji o ryzyku, preferując dobrowolny format ujawnień.

Przeprowadzone w kolejnych latach badania nad ujawnianiem ryzyka koncentrowały się na różnych aspektach tego zagadnienia, natomiast znacząca ich część odnosiła się do sprawdzenia przydatności ujawnianych informacji o ryzyku (np. Hope i in., 2016; Abraham, Shrives, 2014²; Linsley, Lawrence, 2007³).

Tematykę raportowania ryzyka podatkowego podjęło niewielu badaczy. Opracowania z tego obszaru pojawiły się głównie po 2006 roku, co miało związek z wejściem w życie interpretacji FASB nr 48 „Rachunkowość niepewnych kategorii w podatkach dochodowych – interpretacja do standardu FASB nr 109” (FASB 48), która nałożyła m.in. obowiązek ujawniania niepewności w zakresie kwot kształtujących dochód podatkowy i podatek dochodowy. Interpretacja wymaga, aby firmy oceniły prawdopodobieństwo akceptacji przez rząd każdej kategorii podatkowej, przypisania szacunkowego prawdopodobieństwa uznania tych kwot przez organy podatkowe oraz ujawnienia wszelkich istotnych spornych pozycji podatkowych w nocie podatkowej do sprawozdania finansowego. Badania dotyczyły m.in. wielkości ujawnianych rezerw podatkowych w związku z wejściem w życie FASB 48 (Blouin i in., 2007, 2010; Lee, Swenson, 2010), wpływu FASB 48 na zmiany efektywnej stawki podatkowej (Gupta i in., 2014; Lee, Swenson, 2010).

Potrzebę zwiększenia przejrzystości w raportowaniu zagadnień podatkowych dostrzegło kilka międzynarodowych organizacji. Zarówno PwC (2015), KPMG (2015), jak i EY (2015), dokonali analizy ujawnień w zakresie podatków wymaganych regulacjami prawnymi, określili potrzeby informacyjne interesariuszy sprawozdań finansowych w tym obszarze oraz podjęli próbę opracowania ram dla przejrzystości ujawnień podatkowych. Wykorzystując opracowane przez PwC ramy pomiaru przejrzystości ujawnień podatkowych E.R. Venter i in. (2017), udowodnili wyraźną korelację między jakością raportowania zintegrowanego a przejrzystością ujawnień podatkowych w południowoafrykańskich spółkach giełdowych. Podobną tematykę w swoich badaniach podjęli M. Stiglingh i in. (2016).

² Badanie wykazało, że firmy dostarczają dużej liczby informacji o ryzyku, które są raczej ogólne niż szczegółowe, a treść ujawnień na temat czynników ryzyka pozostaje niezmienna w czasie. Badacze sformułowali wniosek, że firmy ujawniają informacje bardziej symboliczne niż merytoryczne.

³ Badanie wykazało, że w 25 największych firmach niefinansowych notowanych na brytyjskiej giełdzie średnie wyniki czytelności dla ujawnienia ryzyka wynoszą poniżej 50, co oznacza, że są „trudne” lub „bardzo trudne” do odczytania.

Interesującą inicjatywę podjęło kilkanaście lat temu Holenderskie Stowarzyszenie Inwestorów na rzecz Zrównoważonego Rozwoju (VBDO) – Vereniging van Beleggers Voor Duurzame Ontwikkeling, na którego zlecenie co roku opracowywane jest porównanie transparentości podatkowej holenderskich spółek giełdowych. Opracowanie to obejmuje m.in. ocenę ujawnianych w raportach finansowych informacji z obszaru podatkowego (np. Urbach, Klein, 2020).

Polscy badacze podejmowali tematykę raportowania ryzyka przede wszystkim w szerszym aspekcie raportowania zintegrowanego (np. Marcinkowska, 2004; Walińska, Gad, 2017). Ryzyko w rachunkowości, w tym w aspekcie jego ujawniania, było przedmiotem zwartego opracowania pod redakcją A. Karmańskiej (2008). P. Skowron (2013) objął badaniem 20 największych spółek giełdowych, dla których określił kategorie ujawnianych obszarów ryzyka, wskazując jednocześnie podmiot wewnątrz badanych spółek odpowiadający za zarządzaniem ryzykiem. Z kolei A. Judkowiak i K. Dziadek (2016) dokonali analizy zakresu ujawnień na temat zarządzania ryzykiem finansowym w spółkach giełdowych, jak również podejmowanych procedur w zakresie poszczególnych rodzajów ryzyka w wybranych spółkach branży paliwowej. W 2019 roku A. Karmańska i M. Łada (2019) zaprezentowały wyniki swoich badań dotyczących wpływu zmian regulacji rachunkowości na zakres ujawnień obszarów i czynników ryzyka prezentowanych w sprawozdaniu z działalności spółek giełdowych.

W efekcie przeprowadzonej analizy literatury przedmiotu dostrzeżono lukę w polskich badaniach naukowych w zakresie raportowania ryzyka podatkowego, którego istotność wydaje się wzrastać z uwagi na kluczowe zmiany regulacji prawnych. Tym samym wyniki badań zaprezentowane w niniejszym artykule mogą przyczynić się do poprawy jakości raportowania ryzyka podatkowego istotnego dla szerokiego grona interesariuszy raportów finansowych, zmniejszając tym samym asymetrię informacji.

2. Ryzyko podatkowe – istota, przyczyny i skutki występowania

Ryzyko podatkowe jest to potencjalnie niekorzystne wydarzenie w zakresie opodatkowania, w tym nieoczekiwane zobowiązania, bądź błąd w zakresie przestrzegania obowiązków podatkowych, które może mieć konsekwencje takie jak utrata reputacji przed organami podatkowymi, inwestorami, pracownikami oraz opinią publiczną (Wiśniewski, 2009, s. 60). Należy zwrócić przy tym uwagę, że z jednej strony zapłata dodatkowych kwot zobowiązań podatkowych może pogorszyć płynność i rentowność jednostki w krótkim lub w długim okresie, ale równie dotkliwa dla podmiotu może być utrata reputacji, co wiąże się z długotrwałym niekorzystnym wpływem na całe przedsiębiorstwo.

Według M. Poszwy (2007, s. 11) ryzykiem podatkowym „jest brak pewności co do konsekwencji podatkowych zrealizowanych, bieżących oraz przyszłych operacji gospodarczych. Ryzyko podatkowe wynika z działań podejmowanych w otoczeniu podatkowym oraz przedsiębiorstwa, oraz z zaniechań w sferze regulacji i decyzji

podmiotu. Skutkiem występowania ryzyka podatkowego jest pojawienie się niepożądanych konsekwencji o charakterze finansowym i niefinansowym”.

W obszarze systemu podatkowego ryzyko postrzegane jest zatem w ujęciu modelu kontynentalnego jako potencjalna strata (koszt, wydatek), która może się pojawić w przyszłości. Jest to percepcja negatywna w odróżnieniu od modelu anglosaskiego, gdzie ryzyko utożsamiane jest również z zyskiem (Biernacki, 2017, s. 20).

Według J. Jachiry (2018, s. 301) ryzykiem podatkowym jest „prawdopodobieństwo błędnego zinterpretowania przez podatnika będącego przedsiębiorcą obowiązku podatkowego, w tym zwłaszcza mylne ustalenie jego wymiaru bądź podstawy opodatkowania, które może spowodować sankcje materialne nałożone na przedsiębiorstwo, w tym wiązać się z konsekwencjami finansowymi i karnoprawnymi”.

Poszwa (2007, s. 11) w swojej definicji zwraca uwagę na źródła wewnętrzne i zewnętrzne ryzyka podatkowego. Do źródeł zewnętrznych można zaliczyć: zmienność prawa podatkowego, skomplikowanie i niejednoznaczność przepisów podatkowych, zmienność interpretacji podatkowych oraz orzecznictwa sądowego, restrykcyjne podejście organów podatkowych, zmiany w otoczeniu gospodarczym przedsiębiorstwa. Wewnętrzne źródła powstania ryzyka podatkowego mogą być skutkiem m.in. niewystarczającej wiedzy pracowników, niewłaściwego podziału obowiązków i zadań w przedsiębiorstwie, braku przejrzystych i skutecznych wewnętrznych procedur podatkowych, braku wymiany informacji między działami merytorycznymi a działem finansowo-księgowym, braków w dokumentacji transakcji gospodarczych, błędnej parametryzacji informatycznych systemów księgowych, braku zaangażowania specjalistów ds. prawa podatkowego w przygotowanie transakcji.

Źródła ryzyka podatkowego mogą mieć charakter formalny oraz materialny. Związane one są z jednej strony z procedurami wymiaru, kontroli i poboru podatków (aspekt formalny), z drugiej zaś z konstrukcją poszczególnych rodzajów podatków (aspekt materialny). Ze względu na dominującą w Polsce metodę powstania zobowiązań, opartą na tzw. samoobliczeniu podatku, w ujęciu formalnym ryzyko podatkowe ma ścisły związek z kontrolą przedsiębiorców. Z kolei ryzyko materialne związane jest z konstrukcją podatku (Biernacki, 2017, s. 21).

Ryzyko podatkowe dotyczy każdego przedsiębiorstwa, bowiem każda jednostka działa w określonym otoczeniu administracyjno-legislacyjnym oznaczającym obowiązek stosowania wielu różnorodnych regulacji prawnych, dotyczących praktycznie każdego aspektu działalności. Niezależnie od branży, w której prowadzona jest działalność i skali jej prowadzenia, każdy podmiot gospodarczy jest zobligowany do stosowania określonych prawem reguł podatkowych. Jak słusznie zauważa Wiśniewski (2009, s. 53), prawidłowe wypełnianie obowiązków podatkowych ma wpływ na funkcjonowanie przedsiębiorstwa wieloaspektowo, zaś regulowanie zobowiązań podatkowych ma przede wszystkim wpływ na płynność przedsiębiorstw.

W polskich warunkach głównymi czynnikami generującymi powstawanie zagrożeń związanych z prawidłowym wypełnianiem obowiązków podatkowych są: duża zmienność przepisów podatkowych, stopień ich skomplikowania, niejednoznaczność interpretacji prawa oraz wysokie potencjalne kary przewidziane w razie popełnienia przestępstwa lub wykroczenia skarbowego. Polski system prawa podatkowego doświadczył głębokich zmian wynikających z implementacji rekomendacji

OECD/G20 (BEPS)⁴, dyrektyw unijnych oraz krajowych zmian w zakresie tzw. uszczelniania systemu podatkowego. Doszło także do zaostrzenia kar finansowych dla przedsiębiorstw oraz sankcji karnych skarbowych dla osób je reprezentujących. Zwiększyła się też wykrywalność naruszeń, co bierze się m.in. z digitalizacji wymiany informacji, która pozwala na szybszy i głębszy wgląd w sytuację podatkową przedsiębiorstwa. W efekcie rośnie ryzyko podatkowe dla firm i ich przedstawicieli odpowiedzialnych za zgodność funkcji podatkowej z przepisami prawa (*tax compliance*) (Sztuba, 2019, s. 61).

3. Ujawnienia ryzyka podatkowego przez spółki publiczne – wyniki badań własnych

Celem przeprowadzonego badania była analiza zakresu oraz jakości ujawnień dotyczących ryzyka podatkowego. Badaniem objęto 23 spółki należące do indeksu WIG30 oraz 10 spółek o najmniejszym udziale w rynku, spodziewając się odmiennego poziomu ujawnień dla obydwu grup podmiotów. Ze względu na specyfikę działalności z badania wykluczono spółki ubezpieczeniowe, banki i inne podmioty z sektora finansowego. Należy zastrzec, że ze względu na niewielką próbę, wnioski płynące z analizy ograniczają się do badanych podmiotów.

Analizie poddano skonsolidowane sprawozdania finansowe⁵ oraz sprawozdania z działalności spółek za 2020 rok.

W sprawozdaniu finansowym ujawnienia dotyczące ryzyka podatkowego potencjalnie mogły pojawić się w punkcie opisującym istotne wartości oparte na profesjonalnym osądzie i szacunkach, w notach bilansowych lub wynikowych do podatku dochodowego oraz w notach do rezerw i zobowiązań warunkowych. Istotny dla badania był fakt, iż począwszy od 2019 roku spółki były zobligowane do stosowania interpretacji do MSR 12 – KIMSF 23 „Niepewność co do traktowania podatkowego dochodu”. Wejście w życie KIMSF 23 potencjalnie mogłoby skutkować utworzeniem rezerw lub zobowiązań warunkowych na przyszłe zobowiązania podatkowe wynikające z transakcji, których skutek podatkowy był lub może być podważony przez organy skarbowe⁶.

⁴ OECD uznała praktyki polegające na unikaniu opodatkowania przez koncerny międzynarodowe za szkodliwe i podważające skuteczność mechanizmów międzynarodowych. W efekcie czego OECD, podjęła działania w celu zapobiegania erozji podstawy opodatkowania oraz transferowi zysków (*base erosion and profit shifting* – BEPS). Inicjatywa BEPS ma na celu wyeliminowanie agresywnej optymalizacji podatkowej pozwalającej na całkowite uniknięcie bądź odroczenie w czasie obciążeń podatkowych.

⁵ Jeśli spółka sporządzała jedynie jednostkowe sprawozdanie finansowe, ono również było objęte badaniem.

⁶ Istotny jest tu zapis pkt. A5 interpretacji KIMSF 23 stwierdzający, że „jeżeli jednostka stwierdzi, że jest prawdopodobne, iż organ podatkowy zaakceptuje dany przypadek niepewnego traktowania podatkowego, wówczas ustala ona, czy ujawnić potencjalny wpływ niepewności jako związane z podatkiem zobowiązania i aktywa warunkowe zgodnie z paragrafem 88 MSR 12”.

W sprawozdaniu z działalności ujawnień dotyczących ryzyka podatkowego można spodziewać się przede wszystkim w części poświęconej opisowi ryzyka operacyjnego lub też w części dotyczącej otoczenia rynkowego (jako otoczenie prawne), tudzież jako jeden z kluczowych czynników dla rozwoju spółki (o ile regulacje podatkowe zostały uznane za taki czynnik). Jeśli istotne kwestie podatkowe są przedmiotem sporów z organami skarbowymi lub są prowadzone w tych sprawach postępowania sądowe informacje takie powinny być przedmiotem odrębnego ujawnienia⁷.

Jako metodę badawczą wykorzystano autorski uproszczony indeks ujawnień. Obszary ujawnień dotyczących ryzyka podatkowego wraz z przypisaniem punktów przyznanych za szczegółowość ujawnień przedstawiono w tabeli 1. Przypisane wartości punktowe odzwierciedlają wagę ujawnień i stanowią subiektywną ocenę autora. W celu przejrzystości prezentacji szczegółowych wyników poszczególnym ujawnieniom nadano kody.

Tabela 1. Analizowane obszary ujawnień o ryzyku podatkowym wraz z przypisaną punktacją

Kod ujawnienia	Sprawozdanie finansowe	
	obszar ujawnienia	przypisana punktacja
S1	Opis niepewnego otoczenia podatkowego	0 – brak informacji 1 – ogólna informacja o ryzyku podatkowym 2 – informacje z pkt. 1 + informacja o podwyższonym ryzyku podatkowym dla spółki 3 – informacje z pkt 2 + informacja o konkretnych obszarach ryzyka podatkowego (np. cło, VAT, ceny transferowe)
S2	Wpływ GAAR na wyniki i działalność spółki	0 – brak informacji 1 – informacja o obowiązywaniu przepisu 2 – informacje z pkt 1 + opis wpływu regulacji na wyniki spółki
S3	Stosowanie KIMSF 23	0 – brak informacji 1 – ogólna informacja, że spółka stosuje KIMSF 23 2 – informacje z pkt 1 + informacja o wpływie KIMSF 23 na spółkę
S4	Trwające lub zakończone kontrole podatkowe	0 – brak informacji 1 – ogólna informacja, kontrolach lub ich braku 2 – informacje z pkt 1 + opis przedmiotu kontroli 3 – informacje z pkt 2 + ujawnienie zakwestionowanych kwot

⁷ Pomimo wskazania potencjalnych miejsc, w których spółka ujawnia informacje o ryzyku podatkowym, analizie poddano cały zakres sprawozdania finansowego oraz sprawozdania z działalności.

Kod ujawnienia	Sprawozdanie finansowe	
	obszar ujawnienia	przypisana punktacja
S5	Utworzone rezerwy lub zobowiązania (aktywach) warunkowe na skutki kontroli podatkowej (w tym na skutki spraw sądowych)	0 – brak informacji 2 – informacja o tym, że spółka utworzyła rezerwy, zobowiązania (aktywa) warunkowe – bez wskazania kwot, lub informacja o braku podstaw do utworzenia rezerw 4 – informacje z pkt 2 + ujawnienie kwot utworzonych rezerw, zobowiązań (aktywów) warunkowych
S6	Pozostałe, informacje odnośnie do ryzyka podatkowego – punkty przyznawane za ponadprzeciętne lub dodatkowe ujawnienia	0 – brak informacji 1 – uszczegółowienie informacji o obszarach ryzyka podatkowego (np. opis skutków podatkowych działalności na terenie Specjalnej Strefy Ekonomicznej (SSE)) 2 – dodatkowe szczegółowe informacje o ryzyku podatkowym (np. z jakich ulg podatkowych spółka korzysta, jakie są planowane zmiany przepisów podatkowych istotnych dla działalności spółki)
Σ S1...S6	Razem maksymalna liczba punktów za ujawnienia w sprawozdaniu finansowym	16 punktów
Sprawozdanie z działalności		
D1	Informacja o podwyższonym ryzyku podatkowym dla działalności	0 – brak informacji 1 – informacja podwyższonym ryzyku
D2	Wyróżnienie ryzyka podatkowego, wśród istotnych czynników ryzyka	0 – brak wyodrębnienia ryzyka podatkowego 1 – ogólna informacja dotycząca ryzyka prawnego 2 – wyodrębnienie osobnego punktu dla ryzyka podatkowego
D3	Wskazanie konkretnych obszarów ryzyka podatkowego	0 – brak informacji 1 – wyróżnienie konkretnych obszarów, np. cło, ceny transferowe 2 – informacje z pkt 1 + szerokie omówienie obszarów ryzyka 3 – informacje z pkt 2 + określenie potencjalnego wpływu na sytuację spółki
D4	Wskazanie sposobu na ograniczenie ryzyka podatkowego	0 – brak informacji 1 – ogólna informacja o tym, że spółka prowadzi działania ograniczające ryzyko podatkowe 2 – informacja o sposobach ograniczania ryzyka podatkowego (np. opis zapobiegania nieświadomemu uczestnictwu w karuzeli podatkowej)

cd. tab. 1

Kod ujawnienia	Sprawozdanie finansowe	
	obszar ujawnienia	przypisana punktacja
D5	Zmiana ryzyka podatkowego w stosunku do roku poprzedniego	0 – brak informacji 1 – informacja o spadku lub wzroście ryzyka podatkowego
D6	Trwające lub zakończone kontrole podatkowe	0 – brak informacji 1 – ogólna informacja, kontrolach lub ich braku 2 – informacje z pkt 1 + opis przedmiotu kontroli 3 – informacje z pkt 2 + ujawnienie zakwestionowanych kwot
D7	Pozostałe informacje dotyczące ryzyka podatkowego	0 – brak informacji 1 – ujawnienie dodatkowych informacji o ryzyku podatkowym (np. opis niepewności opodatkowania majątku związanego z odnawialnymi źródłami energii) 2 – szczegółowe dodatkowe ujawnienia informacji o ryzyku podatkowym
$\sum D1...D7$	Maksymalna liczba punktów za ujawnienia w sprawozdaniu z działalności	14 punktów
$\sum (S1...S6) + \sum (D1... D7)$	Łączna, maksymalna liczba punktów za ujawnienia w sprawozdaniu finansowym oraz w sprawozdaniu z działalności	30 punktów

Źródło: opracowanie własne.

W tabeli 2 przedstawiono szczegółowe wyniki ujawnień o ryzyku podatkowych w sprawozdaniach finansowych spółek WIG30.

Tabela 2. Szczegółowe wyniki ujawnień o ryzyku podatkowych w sprawozdaniu finansowym spółek WIG30

Nazwa spółki /kod ujawnienia	S1	S2	S3	S4	S5	S6	$\sum S1...S6$
Allegro	1	2		2	2		7
Asseco	2	2					4
Budimex			1				1
CCC	2	2	1	3	2	1	11
CD Project	2					2	4
Enea				2		1	3
Grupa Azoty	1	1	1			1	4

Nazwa spółki /kod ujawnienia	S1	S2	S3	S4	S5	S6	Σ S1...S6
Grupa Dino	1	1	1		1	1	5
Intercars	2			3	4		9
JSW					4		4
Kęty	1	1			2		4
KGHM					2		2
LOTOS				3	3		6
LPP	1	1	1	3		2	8
Mercator				1	2		3
Orange	1			1			1
Orlen					2		2
PGE	3	1			2	1	7
PGNiG						2	2
Polsat		1		3	1	1	6
Tauron	1			3	2	2	8
Ten Square Games	2		1		1		4
Żywiec				3	4		7
Suma punktów za ujawnienie (liczba spółek ujawniających)	20 (13)	12 (9)	6 (6)	27 (11)	34 (15)	14 (10)	

Źródło: opracowanie własne.

To, co zwraca uwagę, to duża rozpiętość w zakresie ujawnianych informacji. Liczba przyznanych punktów waha się od 1 pkt. do 11 pkt. Są spółki, które ujawniają niewiele informacji o ryzyku podatkowym, np. Budimex (1 pkt.), Orange (1 pkt.), KGHM (2 pkt.), Orlen (2 pkt.), PGNiG (2 pkt.). Niektóre z badanych podmiotów podają poszerzone dane dotyczące przedmiotowego obszaru ujawnień, np. CCC (11 pkt.), Intercars (9 pkt.), LPP (8 pkt.), Tauron (8 pkt.).

Najwięcej spółek (15 na 23) ujawniło informacje na temat rezerw lub zobowiązań warunkowych (lub braku podstaw do ich utworzenia) związanych z przeprowadzonymi kontrolami podatkowymi, co świadczy o tym, że ryzyko podatkowe dla tych podmiotów jest znaczące. Nie wszystkie jednak podają uzupełniające dane o zakresie kontroli, jej etapie, czy kwestionowanych kwotach.

W niektórych sprawozdaniach dostrzega się brak wewnętrznej spójności, tzn. spółki informują o kontrolach podatkowych i utworzonych w związku z tym rezerwach lub zobowiązaniach warunkowych, jednocześnie pomijając pozostałe informacje o ryzyku podatkowym (np. Enea, JSW, Lotos, Mercator, Żywiec).

Na dodatkowe ujawnienia odnośnie do ryzyka podatkowego decydują się przede wszystkim te spółki, w których zostały przeprowadzone kontrole podatkowe, lub które utworzyły rezerwy (zobowiązania warunkowe) podatkowe. Przykładowo CCC

opisało konkretny skutek zastosowania schematów podatkowych (GAAR), odstępując od naliczania amortyzacji podatkowej wartości firmy (co było efektem kontroli skarbowej). Enea poinformowała o utworzeniu podatkowej grupy kapitałowej i ewentualnych konsekwencjach podatkowych niedotrzymania warunków umożliwiających wspólne opodatkowanie spółek należących do grupy. Grupa Dino przedstawiła skutki podatkowe działalności prowadzone na terenie SSE. CD Project zdecydowała się na bardzo szczegółowe ujawnienia dotyczące zasad określania cen transferowych, uznając to zagadnienie jako przyczynę podwyższonego ryzyka podatkowego.

Można zauważyć, że ograniczone ujawnienia mają miejsce w sektorze paliwowym, energetycznym oraz wydobywczym, co może być uzasadnione tym, że w tej grupie podmiotów przeważają innego rodzaju ryzyka (np. zmienności cen surowców, zmienności kursów walut, ryzyka środowiskowe). 13 spółek zwraca uwagę na ryzyko wynikające ze specyfiki polskiego systemu podatkowego (zmienność, niestabilność, uznaniowość), ale w sposób ogólnikowy. Można zauważyć, że w sprawozdaniach finansowych różnych spółek powtarzają się takie same sformułowania w zasadzie niczego do nich nie wnoszące.

Reasumując, z przytoczonych danych wynika, że, z wyjątkiem kilku spółek, ujawnienia o ryzyku podatkowym w sprawozdaniu finansowym mają raczej charakter ogólny, niż szczegółowy.

Oprócz sprawozdania finansowego, analizie treści poddano sprawozdania z działalności, której wyniki zaprezentowano w tabeli 3.

Tabela 3. Szczegółowe wyniki ujawnień o ryzyku podatkowych w sprawozdaniu z działalności spółek WIG30

Nazwa spółki /kod ujawnienia	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	Σ D1...D7
Allegro	1	2	3	1	1	2	2	12
Asseco		1	1					2
Budimex								0
CCC							1	1
CD Project		2	1	1		1	1	6
Enea			1					1
Grupa Azoty							1	1
Grupa Dino		2	1					3
Intercars								0
JSW				1			1	2
Kęty						1		1
KGHM				2				2
LOTOS			3	1		2		6
LPP		1				2		3

Nazwa spółki /kod ujawnienia	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	Σ D1...D7
Mercator								0
Orange		1			1		1	3
Orlen			2	1				3
PGE		2			1			3
PGNIG			1					1
Polsat	1	2	3			2		8
Tauron		2	3	1	1	2	1	10
Ten Square Games								0
Żywiec						1		1
Suma punktów za ujawnienie (liczba spółek ujawniających)	2 (2)	15 (9)	19 (10)	8 (7)	4 (4)	13 (8)	8 (7)	

Źródło: opracowanie własne.

Analizując sprawozdania z działalności, uwagę zwracają bardzo duże dysproporcje w zakresie ujawnień pomiędzy spółkami. Przyznane punkty wahają się od 0 do 12. Zagadnienie ryzyka podatkowego w ogóle zostało pominięte przez pięć podmiotów (Budimex, CCC, Intercars, Mercator, Ten Square Games). Jednocześnie część spółek zdecydowała się na szczegółowe ujawnienia w tym zakresie (np. Allegro, Tauron, Polsat). Wśród spółek o rozszerzonym zakresie ujawnień znalazły się dwie (Allegro oraz Polsat), które wyraźnie wskazały na podwyższone ryzyko podatkowe swojej działalności. Wydaje się wątpliwe, by inne badane spółki, o zbliżonym profilu co Allegro (np. spółki handlowe: CCC, Grupa Dino; spółki produkcyjno-handlowe LPP, Żywiec; spółka telekomunikacyjna Orange) inaczej oceniły poziom ryzyka podatkowego swojej działalności. Najbardziej dziwi przypadek LPP, bowiem działalność spółki wielokrotnie była poddawana kontrolom podatkowym, a spółka ujawniła w sprawozdaniu finansowym informacje o utworzonych rezerwach na skutki kontroli podatkowych, poinformowała także o złożonym i przyjętym wniosku o współdziałanie z Krajową Administracją Skarbową. Mimo tych przesłanek zarząd spółki uznał, że nie występuje ponadprzeciętne ryzyko podatkowe, a ujawnienia w sprawozdaniu z działalności w tym obszarze są bardzo oszczędne (3 punkty).

Szczególną uwagę zwraca również fakt, że spółki, które informują w swoich sprawozdanych finansowych o przeprowadzonych kontrolach podatkowych lub utworzonych z tej przyczyny rezerwach bądź zobowiązaniach warunkowych, w sprawozdaniach zarządu wykazują nikle ujawnienia o ryzyku podatkowym. Przykładami są tutaj CCC (0 pkt.), Grupa Dino (3 pkt.), Intercars (0 pkt.), Mercator (0 pkt.), czy Żywiec (1 pkt).

Wśród spółek, które wyróżniły ryzyko podatkowe wśród istotnych czynników ryzyka prowadzonej działalności, są takie, które podały zwięzłe informacje z tego

obszaru zarówno w sprawozdaniu finansowym, jak i w sprawozdaniu z działalności, np. Asseco, Grupa Dino oraz Orange. A zatem ujawnienia o ryzyku podatkowym w sprawozdaniach finansowych oraz w sprawozdaniach zarządu bywają ze sobą niespójne.

Podobnie do sprawozdań finansowych, stosunkowo mało miejsca na ryzyko podatkowe poświęcają zarządy spółek branży energetycznej, wydobywczej oraz paliwowej (np. Enea, JSW, KGHM, Orlen, PGE, PGNiG), co wydaje się być uzasadnione tym, że inne ryzyka są dla tych podmiotów bardziej znaczące. Wyjątek stanowi Tauron, który ujawnia poszerzone informacje o ryzyku podatkowym (6 pkt.).

Szczególną uwagę zwracają ujawnienia spółki Allegro, która niezwykle obszernie opisuje i objaśnia aktualne oraz planowane zmiany w zasadach opodatkowania działalności spółki, które mogą mieć znaczący wpływ na przyszłą sytuację ekonomiczną jednostki. Część jest związanych ze specyfiką działalności (np. podatek od usług cyfrowych, podatek od reklam), część zaś jest uniwersalnych i może dotyczyć niemal każdej ze spółek (np. raportowanie schematów podatkowych, ceny transferowe).

Informacją najczęściej ujawnianą w sprawozdaniach zarządu jest wskazanie konkretnych obszarów ryzyka podatkowego, którą ujawniło 10 spółek, dziewięć spółek wyróżniło ryzyko podatkowe wśród istotnych czynników ryzyka prowadzenia działalności, zaś osiem – podało informację o trwających lub zakończonych kontrolach podatkowych. Siedem podmiotów wskazało stosowane sposoby na ograniczenie ryzyka podatkowego, aczkolwiek w sposób bardzo ogólny. Większość zarządów zdecydowało się na ogólne ujawnienia o ryzyku podatkowym, których wartość informacyjna jest znikoma.

Analizując dane zawarte w tabelach 2 i 3 można zauważyć, że zdecydowanie więcej ujawnień o ryzyku podatkowym znajduje się w sprawozdaniu finansowym niż w sprawozdaniu z działalności. W niektórych spółkach widać dysproporcje i brak spójności pomiędzy ujawnieniami w sprawozdaniu finansowym oraz w sprawozdaniu z działalności, np. spółka CCC szeroko ujawniła ryzyko podatkowe w sprawozdaniu finansowych, pomijając je zupełnie w sprawozdaniu z działalności. Podobna sytuacja ma miejsce w spółkach: Intercars, LPP, Żywiec, Ten Square Games.

Można również zaobserwować, że spółki, które mają stosunkowo szeroki zakres ujawnień nie uznają ryzyka podatkowego za podwyższone (np. CCC, CD Project, Lotos, LPP, PGE, Tauron).

Drugą grupą spółek, które poddano analizie są spółki o najmniejszych obrotach na GPW w Warszawie. Dla tej grupy spółek, w tabeli 4 podano podsumowanie punktów przyznanych za ujawnienia w sprawozdaniu finansowym oraz w sprawozdaniu z działalności.

Tabela 4. Podsumowanie punktów za ujawnienia o ryzyku podatkowym w sprawozdaniach finansowych oraz w sprawozdaniach z działalności spółek o najmniejszym udziale rynkowym

Nazwa spółki	$\sum S1...S6$	$\sum D1...D7$	$\sum (S1...S6) + \sum (D1...D7)$
DGA	0	0	0
Izolacja – Jarocin	0	2	2

Nazwa spółki	$\sum S1...S6$	$\sum D1...D7$	$\sum (S1...S6) + \sum (D1...D7)$
Krakchem	7	10	17
Muza	2	0	2
Primamoda	4	0	4
Redan	0	3	3
Satis	4	0	4
TXM	6	7	13
Unima	0	2	2
Zremb	0	0	0

Źródło: opracowanie własne.

Analizując drugą grupę spółek, w pierwszej kolejności zwraca uwagę niezwykle niski poziom ujawnień o ryzyku podatkowym – zarówno w sprawozdaniu finansowym, jak i w sprawozdaniu z działalności. W przypadku dwóch spółek (DGA, Zremb) ryzyko podatkowe jest w ogóle pomijane w analizie warunków funkcjonowania przedsiębiorstwa, natomiast w sześciu ujawnienia o ryzyku podatkowym są bardzo oszczędne i ogólne. Szeroki zakres ujawnień jest dostrzegany tylko w dwóch spółkach (Krakchem, TXM), w których kontrole skarbowe przyniosły negatywny skutek. W przypadku spółki Krakchem zaznaczono, że efekt kontroli podatkowych może wpłynąć na kontynuację działalności przedsiębiorstwa.

Wydaje się, że ze względu na wielkość podmiotów drugiej grupy, możliwy wpływ ryzyka podatkowego na sytuację ekonomiczną spółek (w tym na płynność) powinien być oceniany wyżej, niż w dużych spółkach indeksu WIG30. Tym bardziej niepokoi fakt niezwykle ogólnych i okrojonych ujawnień w zakresie ryzyka podatkowego.

Podsumowanie

Analizując wyniki badania można stwierdzić, że z pewnością największe spółki dostrzegają ryzyko podatkowe jako element swojej działalności, informując o nim w raportach finansowych. Jednakże zakres i szczegółowość ujawnianych przez nich informacji są bardzo zróżnicowane od poziomu 1 pkt. do 20 pkt. (na 30 możliwych). Średni poziom ujawnień dla spółek WIG30 to 8 pkt., co oznacza niską skalę ujawnień o ryzyku podatkowym. Można dostrzec, że spółki określonych sektorów (wzrostowy, paliwowy i energetyczny) nie uznają ryzyka podatkowego za kluczowego w swojej działalności, o czym może świadczyć dość ogólny poziom ujawnień w tym obszarze. Podmioty o podobnym profilu działalności produkcyjno-handlowym prezentują informacje o ryzyku podatkowym z bardzo różną szczegółowością, co może budzić podejrzenie, że część z podmiotów o ograniczonych ujawnieniach ocenia ryzyko podatkowe zbyt nisko. Potwierdzeniem takiego wniosku

może być fakt, że spółki zaczynają informować szerzej o ryzyku podatkowym dopiero na skutek wszczętych kontroli i kwestionowania przez organy skarbowe podatkowych skutków transakcji. Uwagę zwraca także brak spójności pomiędzy ujawnieniami w sprawozdaniach finansowych oraz w sprawozdaniach z działalności, polegający przeważnie na tym, że informacje o znaczącym ryzyku podatkowym pojawiają się w sprawozdaniu finansowym, podczas, gdy w sprawozdaniu z działalności kwestie te są już pomijane.

W dużej części raportów finansowych powtarzają się niemal identyczne, ogólne sformułowania o niestabilności polskiego prawa podatkowego, treści dotyczące wprowadzenia zasad GAAR, które często są takie same – pozostają bez komentarza o wpływie przepisów na działalność spółki. Analogiczna uwaga dotyczy KIMS F 23, gdzie przy tak samo brzmiących zdaniach, spółki nie informują o wpływie interpretacji na sprawozdanie finansowe. Wyniki badań potwierdzają zatem wnioski wysnute przez innych badaczy (np. Abraham, Shrives, 2014), że informacje o ryzyku podatkowym przekazane przez spółki są raczej ogólne niż szczegółowe, są raczej symboliczne i nie mają wartości dodanej.

Z kolei analiza raportów najmniejszych spółek pokazuje rażące dysproporcje w stosunku do ujawnień spółek WIG30, tym bardziej że wszystkie badane jednostki obowiązują te same regulacje i wymagania odnośnie do zasad sporządzania sprawozdań finansowych oraz sprawozdań z działalności. Poza dwoma podmiotami, w których organy skarbowe zakwestionowały kwoty zobowiązań podatkowych, ocena ujawnień wahała się od 0 do 4 pkt. Wydaje się, że, biorąc pod uwagę wielkość tych podmiotów, ewentualne negatywne konsekwencje kontroli podatkowych mogą mieć znaczący wpływ na ich wyniki ekonomiczne i płynność. W przypadku najmniejszych spółek ujawnienia dotyczące ryzyka podatkowego są zatem z pewnością niewystarczające, co może powiększać asymetrię informacji między spółką a jej interesariuszami.

Reasumując, spółki publiczne ujawniają informacje o ryzyku podatkowym w ograniczonym zakresie lub nie ujawniają tych informacji w ogóle (najmniejsze spółki giełdowe). Na ryzyku podatkowym, co jest zrozumiałe, koncentrują się przede wszystkim te jednostki, w których przeprowadzono kontrole skarbowe, ujawniając w sprawozdaniu finansowym informacje o ich skutkach ekonomicznych. W sprawozdaniu zarządu najczęściej ujawnianą informacją jest scharakteryzowanie obszarów ryzyka podatkowego na które jest narażona spółka.

Wyniki badań wypełniają lukę badawczą w literaturze z zakresu rachunkowości i sprawozdawczości przedsiębiorstw dostarczając nowych informacji na temat raportowania ryzyka. Mają one także znaczenie praktyczne, wskazują bowiem na potrzebę uporządkowania praktyk polskich przedsiębiorstw w zakresie raportowania ryzyka podatkowego, co może przełożyć się na zwiększenie przejrzystości i przydatności raportów finansowych dla ich interesariuszy.

Literatura

- Abraham S., Shrives P.J. (2014), *Improving the relevance of risk factor disclosure in corporate annual reports*, „The British Accounting Review”, 46 (1), s. 91–107; <https://doi.org/10.1016/j.bar.2013.10.002>.
- Biernacki K. (2017), *Ryzyko podatkowe i instrumenty jego minimalizacji w Polsce*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H Oeconomia”, 51 (5), s. 19–28; <http://dx.doi.org/10.17951/h.2017.51.5.19>.
- Blouin J., Gleason C., Mills L., Sikes S. (2007), *What can we learn about uncertain tax benefits from FIN 48?*, „National Tax Journal” 60 (3), s. 521–535; <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.990508>.
- Blouin J., Gleason C., Mills L., Sikes S. (2010), *Pre-empting disclosure? Firms' decisions prior to FIN No. 48*, „The Accounting Review” 85 (3), s. 791–815; <https://doi.org/10.2308/accr.2010.85.3.791>.
- Elshandidy T., Shrives P., Bamber M., Abraham S. (2018), *Risk reporting: A review of the literature and implications for future research*, „Journal of Accounting Literature”, 40 (1); <https://doi.org/10.1016/j.acclit.2017.12.001>.
- Gupta S., Mills L.F., Towery E.M. (2014), *The Effect of Mandatory Financial Statement Disclosures of Tax Uncertainty on Tax Reporting and Collections: The Case of FIN 48 and Multistate Tax Avoidance*, „Journal of American Taxation Association”, 36 (2), s. 203–229; <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1931930>.
- Hope O., Hu D., Lu H. (2016), *The benefits of specific risk-factor disclosures*, „Review of Accounting Studies”, 21 (4), s. 1005–1045; <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2457045>.
- Jachira J. (2018), *Prawne aspekty zarządzania ryzykiem podatkowym w przedsiębiorstwie*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie”, XIX (11, cz. III), s. 299–309; <http://piz.san.edu.pl/docs/e-XIX-11-3.pdf>.
- Judkowiak A., Dziadek K. (2016), *Informacja sprawozdawcza o ryzyku działalności na przykładzie spółek sektora paliwowego*, „Finanse. Rynki Finansowe. Ubezpieczenia”, 6 (84, cz. 1), s. 323–331; https://wneiz.pl/nauka_wneiz/frfu/84-2016/FRFU-84-cz1-323.pdf.
- Karmańska A. (red.) (2008), *Ryzyko w rachunkowości*, Difin, Warszawa.
- Karmańska A., Łada M. (2019), *Ujawnianie obszarów i czynników ryzyka w sprawozdaniach z działalności spółek giełdowych – obserwacje wobec zmian regulacji prawnych*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, 103 (159), 2019, s. 39–61.
- Lee N., Swenson C. (2010), *Shock and law: FIN 48 report card, IFRS, and beyond*, „International Journal of Economics and Finance” 2 (3), s. 222–233; <https://doi.org/10.5539/ijef.v2n3p222>.
- Linsley P., Lawrence M. (2007), *Risk reporting by the largest UK companies: readability and lack of obfuscation*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal”, 20 (4), s. 620–627; <https://doi.org/10.1108/09513570710762601>.
- Marcinkowska M. (2004), *Roczny raport z działań i wyników przedsiębiorstw*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków.
- Marcinkowska M. (2012), *Nowy ład w bankowości*, [w:] Urbanek P. (red.), *Nadzór korporacyjny a stabilność sektora finansowego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 43–62.
- Poszwa M. (2007), *Zarządzanie podatkami w małej i średniej firmie*, C.H. Beck, Warszawa.
- Skowron P. (2013), *Informowanie na temat ryzyka w raportach rocznych największych spółek giełdowych notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie*, „Zarządzanie i Finanse”, 11 (4, cz. 3), s. 423–444; <https://www.wir.ue.wroc.pl/info/article/WUT4eabc5cecc2b4eb79f7f76067af0df5c/>.

- Solomon J.F., Solomon A., Norton S.D., Joseph N.L. (2000), *A conceptual framework for corporate risk disclosure emerging from the agenda for corporate governance reform*, „The British Accounting Review”, 32 (4), s. 447–478; <https://doi.org/10.1006/bare.2000.0145>.
- Stiglingh M., Venter E.R., Penning I., Smit A.R., Schoeman A., Steyn T.L. (2016), *Tax Transparency Reporting by the Top 50 JSE-Listed Firms*, „South African Journal of Accounting Research”; <https://doi.org/10.1080/10291954.2016.1160196>.
- Sztuba W. (2019), *Ramy Wewnętrznego Nadzoru Podatkowego, czyli Tax CMS w polskim wydaniu*, „Kwartalnik Prawa Podatkowego”, 1, s. 61–72; DOI: 10.18778/1509-877X.2019.01.04.
- Urbanek P. (2010), *Kryzys finansowy a polityka wynagradzania menedżerów*, [w:] Urbanek P., *Nadzór korporacyjny w warunkach kryzysu gospodarczego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Venter E.R., Stiglingh M., Smit A.R. (2017), *Integrated Thinking and the Transparency of Tax Disclosures in the Corporate Reports of Firms*, „Journal of International Financial Management & Accounting”, 28 (3), s. 394–427; <https://dx.doi.org/10.1111/jifm.12064>.
- Walińska E., Gad J. (2017), *Kluczowe narzędzia raportowania korporacyjnego w praktyce polskiego rynku kapitałowego – analiza przypadku*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, 92 (148), s. 207–226.

Akty prawne

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/95/UE z dnia 22 października 2014 r. zmieniająca dyrektywę 2013/34/UE w odniesieniu do ujawniania informacji niefinansowych i informacji dotyczących różnorodności przez niektóre duże jednostki oraz grupy; <http://data.europa.eu/eli/dir/2014/95/oj>.
- International Financial Reporting Standard no 7: Financial Instruments: Disclosures, IFRS: 7 (2008), London: IASB. W UE wprowadzony przez Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1126/2008 z dnia 3 listopada 2008 r. przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady (Dz. Urz. UE z 29.11.2008, L 320/1), <http://data.europa.eu/eli/reg/2008/1126/oj>.

Źródła internetowe

- Building Public Trust Through Tax Reporting Developing a communication plan for tax. Examples of voluntary tax reporting from UK listed companies (2015), PwC, <https://www.pwc.co.uk/building-public-trust-awards/assets/pdf/tax-transparency-framework-report-2015.pdf> (dostęp 1.02.2022).
- Developing a common framework for disclosing tax information (2015), KPMG, <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2015/12/developing-common-framework-tax-info.pdf>. (dostęp 1.02.2022).
- Enhancing the Risk Disclosures of Banks: Report of the Enhanced Disclosure Task Force (2012), Financial Stability Board, https://www.fsb.org/wp-content/uploads/r_121029.pdf (dostęp 3.03.2022).
- FASB Interpretation No. 48 Accounting for Uncertainty in Income Taxes – an interpretation of FASB Statement No. 109, https://fasb.org/Page/ShowPdf?path=aop_fin48.pdf&title=FIN+48+%28AS+AMENDED%29&acceptedDisclaimer=true&Submit= (dostęp 17.01.2022).
- Filzen J., McBrayer G., Shannon K. (2016), *Risk Factor Disclosures: Do Managers and Markets Speak the Same Language?*, SSRN Electronic Journal, <https://ssrn.com/abstract=2863414> (dostęp 1.03.2022).

- Reporting Business Risks: Meeting Expectations (2011), Institute of Chartered Accountants in England and Wales. London (ICAEW), <https://www.icaew.com/-/media/corporate/files/technical/financial-reporting/information-for-better-markets/ifbm-reports/rbr-final.ashx> (dostęp 05.02.2022).
- Urbach X., Klein B. (2020), *Tax Transparency Benchmark 2020 A comparative study of 77 Dutch listed companies: 2020*, https://www.vbdo.nl/wp-content/uploads/2020/12/Tax-Transparency-Benchmark-rapport-20_DIG.pdf (dostęp 11.03.2022).
- Wiśniewski P. (2009), *Ryzyko podatkowe w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, Rozprawa doktorska, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Poznań, https://www.wbc.poznan.pl/Content/122337/PDF/Wi%C5%9Bniewski_Piotr-Rozprawa_doktorska.pdf (dostęp 17.01. 2022).
- Tax Transparency: Seizing the initiative (2015), EY, <https://pdfslide.net/documents/tax-transparency-seizing-the-initiative-ey-introduction-to-tax-transparency.html?page=1> (dostęp 10.03.2022).

